

ГЕНДЕРНИЙ ПАРИТЕТ ВИХОВНИХ ІДЕАЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглядається проблема становлення виховних ідеалів української народної педагогіки в історичному аспекті. Обґрунтовується співвідношення гендерного паритету виховних ідеалів основним типам ментальності українського народу.

Ключові слова: українська народна педагогіка, етнопедагогіка, гендерний паритет, виховний ідеал, ментальність.

Рассматривается проблема становления воспитательных идеалов украинской народной педагогики в историческом аспекте. Обосновывается соответствие гендерного паритета воспитательных идеалов основным типам ментальности украинского народа.

Ключевые слова: украинская народная педагогика, этнопедагогика, гендерный паритет, воспитательный идеал, ментальность.

The problem of the formation of educational ideals of Ukrainian folk pedagogy in the historical aspect. Substantiates compliance gender parity educational ideals main types of mentality of the Ukrainian people.

Keywords: ukrainian folk pedagogy, ethnopedagogy, gender parity, educational ideal mentality.

Актуальність української народної педагогіки для сучасної педагогічної науки визначається наявністю проблеми збереження національної самобутності та національної культури, яка завжди була однією з найважливіших на протязі історично складного розвитку нашої держави. Педагогічна наука, віддзеркалюючи проблеми суспільства, не може стояти осторонь і приймає активну участь як у обговоренні, так і у вирішенні цього питання. Від неї значною мірою залежить прогрес розвитку суспільства, успіх державотворення.

Галузь народної педагогіки, зумовлена історичними, культурними, духовними, психологічними та економічними чинниками розвитку українського народу, забезпечує відповідність освітньо-виховних систем, методик, концепцій тощо, впроваджених у державі, вищезазначеним чинникам. Така відповідність є запорукою позитивного результату застосування освітньо-виховних систем, концепцій та ін. Ю.Руденко наводить в якості прикладу цивілізовані країни світу, де „...ідеї і засоби народної педагогіки склали міцну основу, на якій успішно розвивалася національна система освіти і виховання” [2, 36], і пропонує вважати українську народну педагогіку основою системи національного виховання.

На протязі тисячоліть педагогіка нашого народу складалася історично, поступово удосконалюючись разом із розвитком суспільних відносин, прогресом у сфері способів виробництва. Вона є нерозривно пов'язаною з історичною долею нашої держави, саме тому доцільно досліджувати її розвиток в історичному аспекті. Розвиток української народної педагогіки ми будемо розглядати, виходячи з позицій автохтонного розвитку українського етносу. Автохтонність розвитку передбачає „... органічний, спадкоємний зв'язок з найдавнішими мешканцями своєї землі, незважаючи на різні міграції, злиття чи змішування племен” [1, 312].

Утвердження системи національного виховання в Україні пов'язано із величною добою Українського Ренесансу, яка також носить назву Козацької доби. В цей період відбувається розквіт громадського та культурно-освітнього життя, активізується розвиток народного мистецтва, фольклору, народного театру, етнопедагогіки. Подальший розвиток етнопедагогічних традицій відбувся в козацьких січових школах, які займали своє гідне місце серед численних закладів освіти того часу і створили самобутню демократичну навчально-виховну систему, яка носить назву козацької педагогіки.

Козацька педагогіка, ґрунтуючись на ідеях національної свободи і гідності, почутті господаря своєї землі, виховувала підростаюче покоління в традиціях демократії та справедливості шляхом наслідування учнівськими колективами козацького самоврядування. Велика увага приділялась не тільки розумовому навантаженню, а і фізичному вихованню. Ця навчально-виховна система передбачала навчання грамоти, музики й співу, поведження в громадському середовищі, знання національних звичаїв та обрядів, військової справи, а також фізичне загартування молоді.

Козацька педагогіка, зміцнивши національну самосвідомість, прийняла активну участь у формуванні ментальності українського народу і створила принципово нові загальнонаціональні виховні ідеали. Таким ідеалом на довгі часи стає запорізький козак – втілення лицарської честі, патріотизму і незалежності Вітчизни. В цьому виховному ідеалі відбилосся вічне народне прагнення до волі, національної гідності, також до гармонійного поєднання високих моральних якостей із фізичною вправністю.

Використання засобів народної педагогіки широко використовувалося в Україні в педагогічних закладах. Як найяскравіший приклад можна привести діяльність Києво-Могилянської Академії, яка на протязі майже двохсот років виконувала роль не тільки освітнього, а й духовного центру, чим живила національну свідомість і формувала національне мислення українського народу. Слухачі Академії традиційно під час свят формували фольклорно-звичаєві структури і ходили із „славленням”, співаючи інсценізовані канти та пісні, іноді перевітлюючись в образи персонажів ритуального дійства. Ці масові обряди колективного виконавства активно впливали на формування музично-співацької культури всього Південно-Західного краю, а виконувані канти лягли в основу багатьох народних пісень.

Але незважаючи на національний і соціальний тиск, ідея виховання вільнолюбства і прагнення до соціальної справедливості в народній педагогіці посідає одне з чільних місць. Таким чином виховний ідеал козака у XVIII-XIX столітті пов'язується із ідеалами гайдамаки і опришка. XIX століття формує в українській етнопедагогіці поряд із виховними ідеалами козака, гайдамаки і опришка ідеал січового стрільця як ідеал борця за самостійність і незалежність держави. „Жертовність найкращої частини українського юнацтва, покладена на вівтар нашої державності, є могутнім стимулом щодо подолання душевної апатії, національного нігілізму, для пробудження державотворчої активності сучасної української молоді” [3, 194].

Таким чином, можна констатувати, що формування українською народною педагогікою виховного ідеалу відбувалось в результаті історичного розвитку українського етносу на основі накопичення ним позитивного досвіду.

Ще одним чинником формування сталого виховного ідеалу в українській народній педагогіці є хліборобський устрій життя, який пов'язується із ідеєю духовного виховання і вдосконалення людини через творчий процес культивування землі. Таким ідеалом є виховний ідеал *господаря* для чоловіка та ідеал *господині* для жінки. Він об'єднує прадавнього жителя української землі - трипільця, скіфа, сармата, громадянина Київської Русі - із сучасним українцем, відображуючи одвічне прагнення до землі і слугуючи беззаперечним доказом автохтонного походження українського етносу.

Отже „*господар* – це порядок і лад у всьому, достаток, гідне людини життя, слідування хліборобським традиціям, спостережливість і кмітливість, стабільність і впевненість у завтрашньому дні, забезпечена старість і щаслива доля дітей. *Господиня* – це затишок і охайність у хаті і на подвір'ї, де все прибрано і прикрашено, всіх нагодовано і доглянуто; ...гостинність і щедрість, а водночас ощадливість і точний розрахунок” [3, 194].

Розкривши сутність створених українською народною педагогікою двох виховних ідеалів, неможливо не зазначити, що вони повністю відповідають двом типам української ментальності, землеробському та козацькому. Землеробський тип ментальності як і відповідний виховний ідеал хронологічно давніший, його коріння сягає прадавньої індоєвропейської культури. Козацький тип ментальності, а також відповідний виховний ідеал відбувся в епоху середньовіччя на базі оригінального етносоціального утворення – козацтва. В першому пріоритет у свідомості належить жінці – Берегині, матері. В другому – провідна роль відводиться чоловікові, захиснику, воїну, мандрівнику. *Співіснування цих двох типів ментальності сформувало в українському етносі певний гендерний паритет у відношеннях статей. Народна педагогіка відповідно виховує підростаюче покоління, притримуючись такого паритету, що є безумовним позитивом і нездійсненою метою багатьох етносів і суспільств у теперішній час.*

Розгляд проблематики виховних ідеалів українського народу був би неповним, якщо не відзначити внесок у цю проблематику видатного вченого К.Ушинського, який у своїх працях зазначав, що людини без національної приналежності не буває, тому має бути „англійське виховання”, „німецьке виховання” тощо. К.Ушинський звертає увагу вчителів на обов’язковість застосування особливостей народного виховання і використання їх у навчально-виховному процесі (природні здібності щодо засвоєння рідної мови, національні особливості). Дослідник вказує на наявність у кожного народу свого виховного ідеалу і потреби відтворення цього ідеалу в окремих особистостях, тому що „він завжди виражає собою ступінь самосвідомості народу, його погляд на вади та чесноти, виражає народну совість” [5, 23].

Концепція національного виховання, яку вперше запропонував К. Ушинський, базувалась на його твердженнях про те, що кожний цивілізований народ на протязі віків напружував власний педагогічний ідеал, який повністю відповідає інтересам національного розвитку. Дослідник зробив висновок щодо існування в народі „природної схильності”, загальної для представників одного етносу, яку він назвав „народністю”. Саме на народність, як стверджує К.Ушинський, повинен спиратись педагог у своїй діяльності, бо „виховання, якщо воно не хоче бути безсилим, повинно бути народним”, тобто корелювати із особливостями національного характеру [4]. В сучасній педагогічній науці це явище носить назву „національної ментальності”. Великий внесок у створення національного виховного ідеалу зробила блискуча плеяда українські письменників, композиторів і митців, до яких відносяться: Т.Шевченко, П.Мирний, Л.Українка, І.Франко, М.Коцюбинський, П.Ніщинський, М.Калачевський, С.Гулак-Артемівський, М.Лисенко та ін. Вони у витворах літератури і мистецтва змогли донести безцінне багатівкове надбання нашого народу, в якому знайшов своє відображення і виховний ідеал українців.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити наступні висновки:

формування українською народною педагогікою виховного ідеалу відбувалось в результаті історичного розвитку українського народу на основі накопичення ним позитивного досвіду;

обидва виховні ідеали, створені українською народною педагогікою, повністю відповідають двом типам української ментальності, землеробському та козацькому;

співіснування двох типів ментальності сформувало в українському етносі гендерний паритет у відношеннях статей;

народне виховання підростаючого покоління відбувається відповідно гендерного паритету, що є безумовним позитивом і нездійсненою метою багатьох етносів і суспільств у теперішній час.

Література

1. Лозко Г.. *Українське народознавство*. К. : Зодіак – ЕКО, 1995.
2. Руденко Ю. Д. *Основи сучасного українського виховання*. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2003.
3. *Українське народознавство*. Під загальною редакцією д-ра іст. наук С.П. Павлюка, канд. іст. наук Г.Й. Горинь, д-ра іст. наук Р.Ф. Курчіва. Львів: Фенікс, 1994.
4. Ушинский, К.Д. *О народности в общественном воспитании // Избранные педагогические произведения*. – М., 1968.
5. Ушинский, К.Д. *Собрание сочинений: Т. 2*. – М.-Л., 1948.-1952.

УДК: 378

Падалка Г.М.

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ: ІСТОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В статье рассмотрены вопросы становления теории и методики музыкального образования в Украине, раскрываются приоритетные направления дальнейшего его развития.

Ключевые слова: *музыкальное образование, системно-классификационный анализ, музыкальное искусство и формирование личности, музыкальная учебная деятельность.*